

Шершньова, О. Історико-культурний туризм в малих містах України як чинник формування національної гідності української молоді [Текст] / О. Шершньова // Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування та реалізації: матер. третьої Всеукр. наук. конф. (18 травня 2006 р., м. Рівне). — Рівне: РДГУ, 2006. — С. 102—104.

Шершньова Олена

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ТУРИЗМ В МАЛИХ МІСТАХ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГІДНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Україна – це землі, на яких протягом століть відбувалось безліч історичних подій, більшість з них, без перебільшень, вплинули і на хід розвитку цивілізації в цілому. Кожне мале історичне місто, особливо, Західного регіону, – це окрема сторінка літопису України. Їх велика історико-архітектурна та культурна спадщина [1], а також сприятливі природні та кліматичні ресурси є значними передумовами для розвитку історико-культурного туризму. Цей вид просвітницької діяльності сьогодні постає вдалим джерелом формування патріотичних почуттів молодого покоління. Однак цією проблематикою в Україні займаються виключно законодавці [4] і суто з формального боку (через декларацію необхідності та корисності молодіжного туризму, але без реального психолого-педагогічного обґрунтування його доцільності). Тому визначення історико-культурного туризму в малих містах України через призму його впливу на формування духовності української молоді є надзвичайно актуальним.

Дослідження та розкриття означеної проблематики було б неможливим без використання вже набутих суспільством знань в таких галузях науки та практики, як соціальна психологія, культурологія, краєзнавство та туристична діяльність, соціальний захист молоді, а також нормативно-правової бази України в галузі туризму. Насьогодні в українських періодичних виданнях простежуються окремі згадки або поодинові натяки на вплив туризму, особливо, історико-культурного, на духовність суспільства в цілому та молоді як окремого його прошарка зокрема.

Основним завданням під час дослідження постало визначення місце історико-культурного туризму в системі формування духовно-творчого потенціалу сучасної української молоді.

У дослідженні було використано методи аналізу та синтезу, узагальнення та абстрагування, логічний, структурно-функціональний та системний методи, метод доповнення.

В умовах розбудови української держави історико-культурний туризм [3], зокрема його розвиток в малих історичних містах, стає дієвим засобом раціонального використання вільного часу, проведення змістовного духовно збагаченого дозвілля, вивчення історії рідного краю, залучення молоді до пізнання історико-культурної спадщини.

Однак наслідки тотальної глобалізації та масова культура (одним із чинників формування якої є туристична діяльність) стають все більш невизначеними. З часом людський досвід дедалі більше перетворюватиметься на коштовну гонитву за тимчасовими потребами та відчуттями, якісне забезпечення яких може дати туризм (здебільшого активний та інноваційний, вплив на молодь якого є ще науково необґрунтованим). А з цього – принаймні для декого, виникатиме безліч нових можливостей і способів одержання задоволення. Сучасна культурна діяльність ґрунтується на динамічних, іноді мінливій, неоднаковій для всіх за наслідками грі образів і актів споживання [6; 10], що нею рухають логіка й енергія глобальних ринкових сил. Адже туризм (в його розумінні більшістю економістів та підприємців) є видом діяльності, спрямованим на продукування різноманітних послуг та товарів туристичного попиту з метою сприяння задоволення широкого кола потреб клієнтів, в тому числі лікувально-оздоровчих, історико-культурних, духовних, рекреаційних та релаксаційних запитів.

Ентоні Сміт зазначав, що безпосередні атрибути нації – прапори, національні гімни, паради, власна валюта, столиці, присяги, воєнні меморіали, церемонії вшанування померлих за націю, паспорти, кордони – так само як і не такі очевидні аспекти: національні види відпочинку, краєвиди й місцевості, народні герої та героїні, казки, форми етикету, архітектурні схеми, мистецтва й ремесла, способи міського планування, юридичні процедури, форми освіти й військові статuti – всі ті відмінні звичаї, манери, стилі і способи дій і почувань, властиві всім членам спільноти з певною історичною культурою [13; 85]. Саме те, що „ти – носій традицій” повинна усвідомлювати сучасна молодь. Адже вона є специфічною соціально-демографічною групою суспільства і визначається не лише за віковими критеріями, а й за місцем, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, за особливостями свого духовно-творчого становлення та культурного розвитку.

Молоді покоління різних епох формуються під впливом відповідних соціально-економічних, культурних, історичних та інших чинників. Тому нинішнє покоління молодого українства суттєво відрізняється навіть від попереднього. Його соціальний портрет дійсно мозаїчний, суперечливий. Це:

- покоління людей, які у своїй більшості підтримують процеси формування демократичної незалежної держави, відродження України, ринкові перетворення;

- генерація, що вимагає більш конструктивних і динамічних еволюційних кроків для розвитку суспільства;

- покоління людей, які бажать вчитися, працювати, власними силами забезпечувати своє життя;

- врешті, генерація людей гарячих, радикально налаштованих, які не сприймають будь-яку фальш та нещирість у висвітленні минулого своєї країни, а також пусті обіцянки стосовно свого сьогодення і майбутнього.

Покоління молоді останніх років чимдалі більше усвідомлює важливе значення культурно-освітнього відпочинку, екскурсійної діяльності. Держава також сприяє розвитку молодіжного туризму [2], оскільки формування

світогляду людини неможливе без оволодіння певними надбаннями світової культури, культури власного народу, то вона повинна дбати про забезпечення широкого доступу молоді до її надбань. Очевидно, саме тут і слід вбачати справжні привілеї молодої людини у суспільстві передбачати задоволення потреб молоді в інформації, культурі мистецтві і т. ін. [10; 188].

Основними формами туристично-краєзнавчої роботи з молоддю є прогулянки, екскурсії, подорожі та походи, естафети, зльоти, експедиції [7; 26]. Молодь об'єктивно сприйнятлива до будь-яких новацій. І причиною цьому є не лише юнацький ентузіазм, відсутність певного суспільного досвіду та знань про принципову "неможливість" чогось (а саме це, як свідчать історичні факти, приводило до великих відкриттів). У молоді є й інші особливості сприйняття новацій. Вона опановує основи знань у навчальних закладах, переступаючи через значні застарілі й уже непотрібні пласти, і робить це на якісно іншому, об'єктивно вищому рівні, на відміну від старших поколінь. Останнє, безумовно, відкриває простір для необмеженого розвитку духовності та інтелектуального рівня молоді.

Посилення демократичних сил по створенню нової державності та виходу України зі стану економічної кризи зустрічають на своєму шляху різноманітні перешкоди, як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Однією з таких проблем є проблема соціальної пасивності та низької адаптації молоді. Значне місце в соціалізації молоді належить фактору культури. Є всі умови стверджувати, що нова соціальна ситуація змістовно змінює саме існування та функції культури, створює нову культурну ситуацію. Соціальні перетворення здійснюються завдяки використанню механізмів культури, а тому необхідний новий погляд на роль культури та механізмів її формування в суспільстві та в житті молоді, оскільки тільки в межах культури здійснюється становлення суспільства. Вирішення проблеми „молодь та культура” створює необхідні передумови для вирішення інших молодіжних проблем, забезпечуючи механізм їх реалізації [8; 242-243].

Не слід забувати, що при наявності відповідної інфраструктури історико-культурний туризм може внести значний вклад також в сферу економічного і соціального розвитку про що свідчить приклад промислово-розвинутих країн, де з трьох нових професій (спеціалізацій) дві можуть виникнути саме в секторі обслуговування, особливо, для молоді [9; 54].

За визначенням Р. Шеффера та інших сучасних американських авторів, термін „місцева спільнота” означає групу людей в навколишньому середовищі з географічними, політичними і соціальними кордонами та досить розвинутим спілкуванням один з одним. Таке спілкування може бути не завжди активним, але воно має бути явним. Люди або групи взаємодіють на певній території для досягнення спільних цілей. Неодмінною умовою дієздатності територіальної громади є відчуття членства, тобто почуття приналежності, яке дає емоційну безпеку, відчуття впливовості та єднання з іншими через здійснюваність особистих бажань, почуття спільності долі [11; 20-21].

Паралельно з поширенням міського способу життя на сільське середовище відбувається зустрічний процес – проникнення елементів сільського способу

життя у міські поселення, який ми називаємо руралізацією, а його наслідки – руралізованістю. Міста, особливо великі – регіональні адміністративно-політичні центри, сформували у суспільній свідомості образ територій більш привабливих за умовами життєдіяльності ніж сільські, який матеріалізувався у міграційних установках сільського населення. Приплив значної кількості сільської молоді, яка не набула сталих психологічних та духовних рис, в інше соціокультурне середовище призводить до формування в містах перехідних маргінальних груп, яким притаманні такі специфічні ознаки: спотворена самоідентифікація як “справжніх” мешканців міста; байдуже ставлення до своєї малої батьківщини; пристосування будь-якою ціною до незвичних умов життєдіяльності; насторожене ставлення до нового; небажання підтримувати традиційну культуру сільського побуту, звичаї селян; використання у спілкуванні російсько-української діалектної мови тощо. Ці ознаки знаходять свій поширений прояв у всіх сферах життя, людських взаємовідносинах [12; 35]. А історико-культурний туризм в малих містах та селах України як тимчасове „повернення” до свого коріння суттєво допоможе у формуванні національної гідності цієї маргінальної групи української молоді. Так, індустрія інтелектуального й естетичного дозвілля (“культурний” туризм, художня самодіяльність, колекціонування, інтелектуально чи естетично розвиваючі гуртки по інтересах, різноманітні спілки збирачів, любителів та прихильників чого б там не було, науково-просвітницькі установи та об’єднання, а також все, що підпадає під визначення “науково-популярного”, інтелектуальні ігри, вікторини, кросворди і т.п.), що залучає людей до науково-популярних знань, наукового й художнього аматорства, розвиває загальну “гуманітарну ерудицію” в молоді, актуалізує погляди на торжество освіченості й гуманності, на “виправлення уподобань” через культурно-естетичний вплив на молоде покоління.

Кожна еліта дбає насамперед про своїх наступників, про свою зміну. Вона виховує свою зміну – молоде покоління. Молодь виховується на правдивій історії свого народу, на його традиціях, культурі, на жертвності та посвяті, на готовності до безкорисного служіння своєму народові... Еліта забезпечує молоді свого народу всебічний розвиток, а найбільш здібним допомагає здобути відповідну освіту в найкращих навчальних закладах своєї держави та за кордоном [5; 6]. Така молодь – це майбутні гідні провідники своїх народів, його еліта. Така молодь пишається своєю державою, своїм народом, а вони, у свою чергу, горді за свою зміну.

Історико-культурний туризм здійснює позитивний вплив на гармонійний розвиток духовного потенціалу молодого покоління, а також призводить до гармонізації відносин між різними країнами та народами, змушує уряди, громадські організації і комерційні структури активно брати участь у справі збереження і оздоровлення оточуючого середовища та культурного надбання.

Перелік використаних джерел та літератури:

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України, 25 липня 2000 року// Відомості Верховної Ради. – К., 2000. – № 39. – С. 333.
2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України, 23 березня 2000 року// Відомості Верховної Ради. – К., 2000. – № 27. – С. 211.
3. Про туризм: Закон України, 15 вересня 1995 року// Відомості Верховної Ради. – К., 1995. – № 31. – С. 241.
4. Україна. Президент (1994-2004, Л.Д. Кучма).
Поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 роки. Послання президента України до Верховної Ради України, 28 січня 2000 року// Урядовий кур'єр. – К., 2000. – 28 січня. – С. 9-18.
5. Борець Ю. Слово до молоді: Плекаймо нашу еліту/ Ю. Борець. – Львів: ЛА „Піраміда”, ТзОВ „Книгодрук”, 1999. – 36 с. – ISBN 966-7188-07-8.
6. Гейзінга Й. Ното Ludens/ Й.Гейзінга; Пер. з англ. О.Мокровольського. – К.: Основи, 1994. – 250 с.
7. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм: Навч. посіб./ М.П. Крачило; Рец.: В.І. Наулко, д-р іст. н., проф.; М.С. Топузов, канд. пед. н., проф.. – навч. вид. – К.: Вища школа, 1994. – 191 с.: іл. – ISBN 5-11-004286-1.
8. Кротюк С.Ф. Культурні запити молоді та досвід українсько-німецького співробітництва/ С.Ф. Кротюк// Проблеми соціального захисту молоді в умовах зміни соціально-економічних відносин: Матеріали науково-практичної конференції, 25-28 листопада 1992 року/ Ред. кол.: В.В. Барабаш; В.І. Гайдукевич, канд. пед. н.; М.Ф. Головатий, канд. іст. н., доц. – К.: Український НДІ проблем молоді, 1993. – 254 с.
9. Молоде покоління нової України: Збірник матеріалів/ Ред. кол.: В.В. Барабаш; М.Ф. Головатий, канд. іст. н., доц.; В.С. Плохій. – К., А.Л.Д., 1995. – 95 с.
10. Молодь України (короткий статистичний довідник)/ Ред. кол.: М.Ф. Головатий, канд. іст. н., доц.; О.О. Яременко, канд.е.н. – К.: Український НДІ проблем молоді, 1991. – 218 с.
11. Найдьонова Л.А. Соціально-психологічні феномени створення територіальних спільнот/ Л.А. Найдьонова// Практична психологія та соціальна робота: Науково-практичний та освітньо-методичний журнал/ Гол. ред. О.В. Губенко. – К., 2004. – № 6(63). – 80 с. – С. 19-22.
12. Павлов В. Сільські урбанізовані зони і ареали як специфічний об'єкт функціонування та управління/ В.Павлов// Вісник державної служби України/ Ред. кол.: Т.В.Мотренко, д. філос. н., проф.; В.Б.Авер'янов, д.е.н., проф.; В.М.Сороко, канд. техн. н., доц.; Гол. ред. кол.: Т.В.Мотренко, д. філос. н., проф. – К.: ВАТ “УкрНДІСВД”, 2005. – № 3. – 96 с. – С. 34-38.
13. Сміт Е. Національна ідентичність/ Е.Сміт; За ред. В.Івченко; Пер. з англ. П.Гарашук. – К.: Основи, 1994. – 224 с. – ISBN 5-7707-7050-3.